

VLATKO LJUBIČIĆ

ODMETNICI, ČETNICI I PARTIZANI NA BILOGORI, PSUNJU I PAPUKU

Oružana grupa četnika Jove Kosanović i oružana grupa odmetnika i bjegunca još iz vremena Jugoslaveije Gedeona Bogdanovića Gece su nastale u ljeto 1941. godine. Iako su komunisti pokušavali podići narodni ustanak, nisu imali dovoljno za to potrebne snage i uvjerljivosti. Zbog toga su nastojali ove dvije oružane grupe preuzeti i pridobiti u svoje partizanske redove. Obje grupe su 1942. godine doista i prešle u partizane. Gedon Bogdanović Geco je dogurao do čina generala Jugoslavenske narodne armije, a Jovu Kosanovića su ubili „njegovi“ ljudi.

Kosanovićeva oružana grupa se u partizanima pokazala kao „vrlo dobra borben grupa“. Gecina oružana grupa je komunistima poslužila kao jezgra Bilogorske partizanke čete: **„Ta je grupa je kasnije pretvorena u osnovno jezgro za okupljanje ljudi i razvoj oružane borbe na Bilogori, a dobrim dijelom i na budućem okrugu Virovitici.“**¹

Tko je Gedeon Bogdanović Geco i zašto ga je Jugoslavija progonila?

Gedeon Bogdanović Geco je rođen 1912. godine u selu Gornja Vlas (u nekim dokumentima piše Gornja Vlast) kod Vrhovina u Lici. On se odmetnuo u šumu još prije II. svj. rata. Jugoslavenske vlasti su ga progonile pa se skrivao u Bilogori. Nakon uspostave NDH oko njega se u drugoj polovici 1941. godine okuplja oružana grupa koja 1942. godine postaje jezgra Bilogorske partizanke čete. Formiranjem 1. slavonske brigade (kasnije preimenovana u 12.) postaje zapovjednik bataljuna, zatim načelnik Štaba iste brigade. Nakon tog je načelnik Štaba 28. divizije, a od listopada 1944. godine do siječnja 1945. godine vrši dužnost komandanta 12. slavonske divizije. Što je radio zadnjih mjeseci rata? Jovan Kokot u knjizi Dvanaesta proleterska slavonska brigada to preskače i prelazi na njegove poslijeratne dužnosti. Milan Šaša piše da je Gedeon Bogdanović ratnu karijeru završio kao načelnik Štaba 18. slavonske brigade? Zašto je Komandant divizije prešao na nižu dužnost načelnika Štaba brigade? Proglašen je narodnim herojem 1953. godine. Umirovljen je u činu generala Jugoslavenske narodne armije.²

O razlozima zbog kojih se odmetnuo te njegova progona i skrivanja od jugoslavenskih vlasti postoje različite tvrdnje. Ovdje smo ih izložili po vremenskom redoslijedu.

Prema pisanju osječkog „Hrvatskog lista“ iz 1944. godine Gedeon Bogdanović Geco je **„bivši jugoslavenski zrakoplovni narednik, koji je godine 1937. pronevjerio u Srbiji državni novac i pobjegao odanle u Bilogoru, gdje je već tada 'hajdukovao'. Na glavu odmetnika Bogdanovića raspisale su vlasti još u bivšoj državi ucjenu u iznosu od 50. 000 dinara.“**³

U „Borbinom“ novinskom članku iz 1961. godine dr. Pavla Gregorića piše da je Geco bio žandarmerijski podoficir:

„Na teritoriju bjelovarskog okruga pojavile su se već u ljeto „divlje“ grupe naoružanih seljaka. Jedna od tih bila je tzv. Gecina grupa, grupa Gedeona Bogdanovića, bivšeg žandarmerijakog podoficira, koji se još prije rata odmetnuo u šumu. Njemu se odmah poslije okupacije pridružilo nekoliko naoružanih seljaka Srba iz sela na Bilo-gori. Ta grupa je kasnije ušla u sklop naših partizanskih jedinica.“⁴ Vođa druge „divlje“ grupe Drago Vrbanić Rezbar se također **„sklonio pred vlastima u staroj Jugoslaviji“**, piše dalje Gregorić i dodaje: **„Ova grupa je uspjela već u ljeto ubit dva ustaška tabornika. Poslije se ona povezala s bjelovarskom grupom, ali je u jednom okršaju s neprijateljem pao vođa grupe Rezbar, nekoliko ih je bilo zarobljeno, a ostatak se uklopio u jednu od naših oružanih grupa koje su tada lutale terenom“**. Dakle, Geco se odmetnuo, a Rezbar se sklonio pred vlastima. Rezbar se bio povezao s komunističkom Bjelovarskom grupom. Nakon Rezbarove smrti ostatak njegove grupe se uklapa u neku komunističku partizansku grupu.

Vaso Velagić u knjizi Bilogorski partizanski odred piše da se Geco u Bilogoru sklonio uslijed progona, ali ne navodi razlog progona:

„Geco je bio poznat u narodu istočne Bilogore pred početak rata, gdje se sklonio uslijed progona. Kao čestitog i valjanog čovjeka narod ga je zavolio i pružio mu sklonište u svojoj sredini. Njemu se kasnije pridružio Stevo Pavić iz Zrinske, koji se također skrivao pred vlašću.“⁵ Velagić ne piše, zašto se Stevo Pavić skrivao pred vlašću i kad se pridružio Geci. Na primjeru Drage Vrbanića Rezbara i Steve Pavića se vidi da Gedeon Bogdanović Geco nije bio jedini odmetnuti i progonjeni od stare jugoslavenske vlasti koji se okrenuo protiv nove vlasti Nezavisne Države Hrvatske.

U Velagićevoj knjizi Virovitička narodnooslobodilačka udarna brigada stoji zapisano da **„se od 1938. skrivao u Bilogori“**⁶. Ni u ovoj knjizi se ne navodi razlog Gecinog skrivanja.

Jovan Kokot u knjizi Dvanaesta proleterska slavonska brigada piše da je Geco bio podoficir u Jugoslavenskoj vojsci te da je zbog tuče s oficirom neposredno pred rat pobjegao i skrivao se u Bilogori.

Milan Šaša u knjizi Kotar Virovitica u Narodnooslobodilačkom ratu piše da je **„Gedeon Bogdanović Geco 1938. godine pobjegao iz vojske jer je kao**

podoficir pretukao oficira koji ga je zlostavljao i odmetnuo se u brdska sela Bilogore, gdje ga je zatekla okupacija zemlje. Budući da je bio u sukobu s bivšim vlastima, on se suprotstavljao okupatoru i ustaškim vlastima.“⁷

U istoj Šašinoj knjizi u dijelu o generalima kotara Virovitica ispod Gecine fotografije piše: „**Bio je žandarmerijski podoficir.“⁸**

Parizanska literatura ne navodi od čega je Gedeon Bogdanović živio onih godina progona i skrivanja pred jugoslavenskom vlašću.

Komunisti traže zapovjednika - četnik Jovo Kosanović odbija ustanak pod vodstvom komunisti

Plan komunističkog Okružnog komiteta Bjelovar je bio „**da virovitički i grubišnopoljski kotar formiraju zajedničku partizansku jedinicu u istočnoj Bilogori“.**⁹

Ovaj plan je nastao nekoliko dana nakon napada Njemačke na bivše rusko carstvo, u kojem su nakon Oktobarske revolucije i smaknuća carske obitelji vladali komunisti. Oni su bivšem Ruskom carstvu promijenili ime i nazvali ga Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika. Komunistički 'car' se zvao Staljin. On je najprije s Hitlerom krenuo u podjelu Poljske i osvajanja pa su kasnije međusobno i sami zaratili. Nakon podjele Poljske s Hitlerom, Staljin napada Finsku, okupira Estoniju, Letoniju i Litvu, osvaja Besarabiju i rumunjsku Bukovinu. Da je Sovjetski Savez zauzeo rumunjska naftna polja stali bi njemački tenkovi i ostali ratni strojevi, rekao je Hitler Karlu Gustafu Mannerheimu, kad je 1942. godine posjetio Finsku. Njemačka vojska 7.-8. listopada 1940. godine ulazi u Rumunjsku. Sovjeti misle da je njemački ulazak u Rumunjsku usmjeren protiv Sovjetskog Saveza i osjećaju se ugroženi. Hitler 18. studenog 1940. odlučuje napasti i Staljinov Sovjetski Savez. Staljin je imao istu namjeru, ali je zakasnio, tvrde neki povjesničari.¹⁰ Hitlerov rat protiv Francuske i Engleske su podržavali europski i jugoslavenski komunisti jer je to bila Staljinova volja.

Andrzej Pezkowski u svojoj knjizi „**Pola stoljeća poljske politike 1939.-1989. godine“** u poglavlju „**Politika okupatora - SSSR“** ističe tešku sudbinu poljskih ratnih zarobljenika kojih je bilo preko 200 tisuća. Nakon što je u travnju nekoliko stotina odabranih osoba premješteno u poseban logor: „**ubijeni su svi časnici, profesionalni i pričuvni, vojnici Korpusa narodne obrane i pripadnici policije, koji su zadržani u logorima u Kozielsku, Starobjelsku i Osloškovu. Ukupno je ubijeno 15. 000 ljudi, među kojima su bili učitelji, liječnici, znanstvenici, pravnici, inženjeri. Već prije Božića 1939. iz logora su netragom nestali svećenici svih vjeroispovijesti. Samo dio zarobljenika je pušten ili predan Nijemcima. Većina je ostala u logorima prisilnog rada... Velike grupe poslane su u regije iz kojih nije bilo povratka...“¹¹ Dalje**

Pezkowski piše da je najmanje 400 tisuća ljudi postalo žrtvama prisilnog iseljavanja itd.

Nakon njemačkog napada na komunistički Sovjetski Savez 22. lipnja 1941. godine, komunisti u NDH su krenuli u njegovu obranu, digli se na oružje, pozvali narod(e) na ustanak, obnovu Jugoslavije i rušenje Nezavisne Države Hrvatske.

Evo kako se tog dana sjeća komunist Dušan Čalić: „Došao je 22. jun. Svi smo s uzbuđenjem slušali najnoviju vijest. Šapat što se prenosio od usta do usta, od čovjeka do čovjeka, iz sela u selo, bio je kao buđenje nade:

- **Rusija je napadnuta!**

Mi smo se zanosili vjerom u Rusiju, u neograničenu moć Sovjeta, uzastopno smo ponavljali izreke ruskih rukovodilaca o moći Crvene armije, tiho smo poslije ilegalnih sastanaka pjevušili ruske pjesme i jedan drugoga hrabрили.

- **Kucnuo je čas, sad će Švabo platiti!**¹²

Nakon napada na Sovjetski Savez, Okružni komitet Komunističke partije Hrvatske Bjelovar se premjestio u ilegalnu bazu u šumi Bedenik. U ovoj šumi je 10. 7. 1941. godine nastala komunistička Bjelovarska oružana grupa od 6 osoba. Komunisti iz Grubišnog polja su obavijestili virovitičke komuniste „**da imaju nekoliko suradnika-antifašista, koji bi dobrovoljno stupili u partizansku jedinicu. Našlo bi se i nešto oružja. No, među članovima KPH nemaju ni jednog oficira koji bi trebao preuzeti rukovođenje. Zanimalo ih je imaju li Virovitičani.**

Iz Virovitice su odgovorili da ni među njihovim članovima nema ni jednog oficira. No, doznali su da se na Papuku (Kotar Podravska Slatina) formirala antifašistička grupa od pet članova iz Bokana i Lisičina te da njome rukovodi oficir bivše vojske. Ako se Okružni komitet KPH suglasi, možda bi se dobrovoljci s oba kotara mogli upućivati u tu grupu. U tom smislu zamoljeno je mišljenje okružnog komiteta.

Komitet je preporučio da se najprije uspostavi veza s grupom i ispitaju pojedinosti o njenim namjerama, a potom odluči o eventualnoj suradnji. Kad je to učinjeno pokazalo se da vođa nije voljan surađivati u ustanku pod rukovodstvom KPJ, pa se od toga odustalo.“¹³

Vođa grupe koji je odbio surađivati u ustanku pod vodstvom komunista i njihove Komunističke partije Jugoslavije bio je „**provjereni član predratne organizacije četnika**“¹⁴ Jovo Kosanović iz sela Nove Krivaje, kotar Virovitica. Nova Krivaja je prvo selo istočno od Đulovca, u pravcu Voćina. To je bilo posljednje selo na jugoistoku virovitičkog kotara; susjedno selo Lisičine je već pripadalo kotaru Slatina. Uz Kosanovićevu grupu često se veže ime sela Lisičine, ali se pojavljuje i ime nekih drugih sela.

Nakon što je Kosanović odbio ustanak pod vodstvom komunista, trebalo je tražiti novog zapovjednika planirane partizanske jedinice na istočnoj Bilogori.

Krvavi događaj na Bilogori

Jedan krvavi događaj na Bilogori je skrenuo pažnju virovitičkih i grubišnopoljskih komunista na čovjeka koji će kasnije zapovijedati Bilogorskom partizanskom četom.

U srpnju 1941. godine u bilogorskoj šumi zvanoj „Uskočka“, koja se nalazi između sela Jasenaša (tada kotar Grubišno polje), sela Rezovačke krčevine (kotar Virovitica) i sela Borove (kotar Virovitica) ubijen je lugar Stjepan Trampus.

Prema izvješću zapovjednika oružničke postaje Grubišno polje oružničkog narednika Mate Jelića, dana 24. srpnja 1941. godine „**četnici - komunisti Stevo Pavić iz sela Zrinjske, občina Veliki Grđevac, kotar Grubišno Polje, županija Bilogora, i Gecco Gedeon Bogdanović iz Crne Vlasti, občina i kotar Otočac, županija Gacko i Lika (Gospić) sačekali su u zasjedi lugara Stjepana Trampusa, koji je istovremeno bio i ustaša, iz Jasenaša, občina Ivanovo selo, kotar Grubišno Polje, županija Bilogora, starog 48 godina, oca 6 nezbrinute djece, te istog sa jednim nabojem iz vojničke puške ubili, a poslije mu vjerojatno sa kundakom puške potpuno razlupali glavu i odvukli ga u jedna potok od mjesta ubistva za 40 metara.**

Četnici su od pokojnog Trampusa odnijeli jednu lovačku pušku dvocjevku i 300 kuna, u gotovom novcu, a po izvršenom djelu su pobjegli u nepoznatom pravcu.“¹⁵

Ubojstvo Stjepana Trampusa je izazvalo veliko zanimanje u gradu Virovitici. Na ovu vijest su se pokrenuli i komunisti i hrvatske vlasti.

Milan Šaša u knjizi Kotar Virovitica u narodnooslobodilačkom ratu o tome piše slijedeće: „**kad su se u Uskočkoj šumi, između Rezovca, Jasenaša i Borove, pojavila dvojica antifašista koji su ubili jednog ustašu iz Jasenaša. To je izazvalo veliko zanimanje s jedne strane istomišljenika, a s druge strane okupatora i ustaških vlasti. Događaj je imao toliki odjek da se o njemu mnogo pričalo i u gradu Virovitici, pa su sekretar Kotarskog komiteta Josip Bendak i član Gradskog komiteta Valent Gazdek otišli u sela Rezovac, Rezovačke krčevine i Borovu da preko tamošnjih članova partije i simpatizera uhvate vezu s njima.**

Kako je traganje poduže trajalo, njih su pratili, u prvom redu članovi obavještajnih službi, organizirajući svoje suradnike i napokon ih otkrili i pohapsili. Ustaše su ih strahovito mučili da bi nešto više doznali o tom događaju i organizaciji Partije na kotaru i šire. Pa kako nisu ništa saznali, mučki su ih ubili 13. augusta 1941. godine.

Dakle, dolazi do prvih hapšenja komunista. Osim ove dvojice, bili su uhapšeni David Kranjc i Franjo Moslavac, 4. augusta 1941. godine. Sprovedeni su u Logor Danicu u Koprivnicu a zatim u Zagreb. David

Kranjc nije ništa priznao i pored strahovitog mučenja, pa su ga pustili kući nakon tri mjeseca.“¹⁶

Vaso Velagić piše da virovitički komunisti Bendak i Gazdek nisu uhapšeni istog dana te da su ubijeni u na različitim mjestima:

„4. augusta 1941. uhapšen je sekretar Kotarskog komiteta Josip Bendak, koji je istodobno bio i član Okružnog komiteta KPH Bjelovar. Njega su ustaše odvele u Zagreb i nakon strašnog mučenja ustrijelili 13. augusta 1941.“¹⁷

„Istog dana na grubišnopoljskom kotaru uhapšena su četvorica suradnika i noću ubijena. U Virovitici je 9. kolovoza uhapšen član Mjesnog komiteta KPH Valent Gazdek. Odveden je u smjeru Šarenih mostova i pogubljen. U Jasenašu su 18. kolovoza uhapšena četvorica antifašista, kod kojih su nađena dva puškomitraljeza ... Antifašisti su odvedeni u Osijek i pogubljeni.“¹⁸

Komunistička aktivnost nakon ubojstva Stjepana Trampusa dobila je odgovor u hapšenjima virovitičkih komunista.

„Neposredno nakon okupacije i uspostavljanja tzv. NDH partijaka organizacija u virovitičkom kotaru nije bila izložena hapšenjima i progonima“¹⁹, piše Velagić, koji tvrdi da je „akciju“ ubojstva lugara Stjepana Trampusa na zahtjev mještana sela Jasenaša organizirao Gedeon Bogdanović Geco.²⁰

Prema izvješću Kotarske oblast u Virovitici od 22. kolovoza 1941. godine upućenom Ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu, u selu Jasenašu je otkrivena četnička banda nakon čega je došlo do hapšenja:

„U okolici Virovitice naročito u selu Jasenašu kotar Grubišno polje otkrivena je jedna četnička banda, od koje su do sada uhićena tri člana i dvije strojne puške. Banda je otkrivena tako, što se je pročulo, da u selu Jasenašu ima nekog oružja. Odmah je počela potraga za istim i pronađena kod nekog svinjara Rekića jedna strojna puška. Na preslušanju se otkrilo da postoji u selu još jedna i odmah se pošlo u potragu za njom i za prikrivačima. Ta je puška pronađena kod Radanović Rade u polju. Krivci su pohvatani i protiv njih se vodi postupak.“²¹

Prema zakonskoj odredbi o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941. godine bilo je određeno da će pred prijekim sudom odgovarati svatko tko na javni poziv ne preda vlasti oružje za koje nema dozvolu nošenja i držanja.

U Narodnim novinama od 8. srpnja 1941. godine je izišla nova odredba: „Svi oni, koji nisu na izdani poziv predali vlasti u određenom roku hladno i vatreno oružje, dužni su ga predati do uključivo 18. srpnja 1941.

Svi, koji toj dužnosti udovolje, i do navedenog dana oružje predadu, ne će biti pozvani na odgovornost ni kažnjeni radi toga, što ga do sada predali nisu.

Svi koji u roku određenom u ovoj zakonskoj odredbi oružje ne predadu, pa se kod njih oružje zateče, bit će predani prijekom sudu i kažnjeni smrću.“²²

Osudom prijekog suda u Osijeku od 16. rujna 1941. godine osuđeni su na kaznu smrti strijeljanjem: Savo Rekić, star 21 godinu, da je skrivao strojnu pušku i 75 naboja, te nosio hranu četnicima; Petar Mrmoš, star 32. godine; Spasoje Gibanica, 28 godina star, optuženi obojica što su skrivali strojnu pušku iako su znali za poziv vlasti o predaji hladnog i vatrenog oružja; te Rade Radanović, 51. godinu star i Jovo Karalija, 45 godina star, koji su znali da Mrmoš i Gibanica skrivaju strojnu pušku, ali to nisu prijavili vlastima.

Dana 6. kolovoza 1941. godine Gedeonu Bogdanoviću Geci i Stevi Paviću su se priključili Nikola Dančilović i Đuro Kljaić iz Malog Grđevca. Vaso Velagić piše da se oni nisu dali „**internirati u Srbiju**“²³ pa su se priključili Geci i Paviću.

Dana 5. rujna 1941. godine oko 22 sata naoružani Gedeon Bogdanović Geco i Petar Devčić s još jedanaest nenaoružanih ljudi su u Velikoj Peratovici razgovarali s Ljubicom Kosanović. Prema njenoj „prijavi“ oružnicima, tražili su njenog muža da ide s njima u četnike.

Bogdanovićeva „grupa se prebacila u Bačkovicu da uspostavi vezu s Bjelovarskom i Severinskom grupom“.²⁴

Dana 6. rujna 1941. godine Nikola Dančilović je boravio u kući svoga brata u Bačkovici, a Stevo Pavić i Đuro Kljaić u istom selu kod Steve Lazić „**koji ih je izdao ustašama u Vel. Pisanici. Ovi su se potpomognuti od žandara, privukli neopaženo 6. rujna 1941. u Bačkovicu i opkolili obje kuće. Nikoli je uspjelo da se probije iz obruča i pobjegne, a Pavić i Kljaić su nakon 8 sati otpora poginuli.**“²⁵

Idućih dana Gedeon Bogdanović i Nikola Dančilović odlaze na područje Orovca i Severina. Tamo se nalazila komunistička Bjelovarska oružana grupa: „**Tamo su s njom uspostavili vezu i 11. 9. 1941. sudjelovali u ubojstvu ustaškog tabornika u Orovcu. Od grupe su doznali mnoge pojedinosti o ciljevima, zadacima i načinu vođenja oružane borbe, što je u stvari bila glavna svrha njihova puta na zapadnu Bilogoru. Nakon tog vratili su se u Bačkovicu, ali se tu nisu dugo zadržali. Iz Bačkovice prebacili su se u istočne predjele Bilogore.**“²⁶

Četnička mobilizacija

Dana 19. rujnu 1941. godine prijavila je oružničkoj ophodnji seljanka Ljubica Kosanović da je noću 5. na 6. rujna oko 22 sata na prozor njene kuće u Velikoj Peratovici, općina i kotar Grubišno polje pokucao Gedeon Bogdanović Geco i zatražio da otvori vrata. Kad je rekla da ne smije jer joj muž nije kod kuće, rekao je da otvori prozor. Otvorila je prozor i vidjela da Geco ima vojničku pušku na ramenu. Tada se prozoru primakao čovjek u uniformi s vojničkom puškom na ramenu, rekao joj da se zove Petar Devčić, oružnički narednik i pitao, gdje joj je muž da ide s njima u četnike: „**Ja sam Hrvat Petar Devčić, ali me je suza žalosnica otjerala u šumu i tražim, da se svi pridruže mojoj akciji i da ne**

budu strašljivice, jer se gibanica ne jede gotova, nego je treba zaraditi, a koji se neće pridružiti četnicima, ja ću mu s rukom prebiti rebra i izvaditi mu žigericu“.²⁷

S ovom dvojicom naoružanih bilo je još 11 osoba koji nisu bile naoružane. Tragom ove prijave ispitano je više osoba.

„Mitar Savatović iz Vel. Dapčevice izjavljuje, da je on dana 7. rujna bio u Virovitici i tamo ga zamolio Petar Devčić oružničko narednik, da ga odveze sa svojim kolima u Vel. Dapčevicu, što je isti i učinio i imenovani odsjeo u kući Sime Savetovića, i poslije kraćeg vremena došlo je još nekoliko seljaka i Devčić je svima rekao, da su kukavice, jer ne rade kako bi trebalo, i da čekaju gotovu gibanicu.“²⁸

Devčić je tu kod Savatovića i prenoćio. Sutra poslije podne 8. rujna 1941. godine odveo ga je Sava Trbojević do željezničke postaje Bastaji, ali nije vidio je li ušao u vlak.

Nikola Tulum iz Lončarice, općina i kotar Grubišno Polje je izjavio da je noću između 7. na 8. rujna 1941. godine također došao u kuću Sime i Ljubana Savatovića i tamo našao Petra Devčića u oružničkoj odori, koji je svima u kući rekao:

„Vas sve treba voditi u Drinu, pa vas baciti u vodu, jer ste kukavice, virite ispod ženske suknje, a ne vidite što se okolo radi, trebate i vi raditi, a ne da čekate gotovu gibanicu.“²⁹

Simo i Ljuban Savatović iz Velike Dapčevice su izjavili da je oružničko narednik Petar Devčić, koji je nekad živio u njihovu selu, kod njih bio i prenoćio. Navečer su se počeli skupljati susjedi i Devčić im je rekao:

„Vi ste svi kukavice, sve vas treba dotjerati do Drine, pa vas baciti u vodu, jer čekate gotovu Gibanicu, a da vidite kako se radi u Bosni i Hercegovini, što tamo četnici rade.“³⁰

Simo i Ljuban Savatović su izjavili da su se „pobojali i i rekli Devčiću, da o tome ništa ne priča, jer nama nije ovdje do četovanja, nego hoćemo da čuvamo svoje ognjište, u tome su se ostali komšije razišli svojim kućama.“³¹

Petara Devčića iz sela Ovčare je 20 rujna 1941. godine u Virovitici uhapsilo gradsko redarstvo i predalo ga oružničkoj ophodnji iz Grubišnog polja. On je izjavio da je 2. rujna 1941. godine došao iz Hercegovine, s oružničke postaje Vlahović, krilnog oružničkog zapovjedništva u Bileći na 30 dana bolovanja. Priznao je da je „7. rujna 1941. otišao u selo Vel. Dapčevicu i u kući Sime Savatovića prenoćio, a 8. rujna t.g. otišao u Bastaje, gdje je sjeo na vlak i otišao svojoj kući. Ne priznaje, da je ma šta o četnicima i komunistima govorio u Savatotovoj kući, a niti se ma čega sjeća, jer je bio totalno pijan, pošto je 7. i 8. rujna t.g. popio oko 5 litara vina i da se ničega ne sjeća“³²

Zanimkao da je 5. rujna 1941. godine s Gedeonom Bogdanovićem Gecom i jedanaest drugih osoba bio u Velikoj Peratovici kod kuće Ljubice Kosanović te da s oružjem koje je donio iz Hercegovine kući nije nikud od kuće odlazio. Doma je od oružja imao vojničku pušku, 89 naboja za istu, dvije bombe i nož.

Petar Devčić je s kaznenom prijavom, pronađenim oružjem i odorom predan kotarskoj oblasti Grubišno Polje na zakonsko postupanje. Izdana je zapovijed da se ostale osobe, koje su kritične večeri bile s Devčićem, čim prije pohvataju i da se s njima po zakonu postupi.

Devčić je u Hercegovini doživio četnički ustanak i pokušao ga organizirati u Bilogorskim selima. O njegovom četničkom djelovanju svjedoče mještani triju sela: Simo i Ljuban Savatović iz Velike Dapčevice, Nikola Tulum iz Lončarice, Ljubica Kosanović iz Velike Peratovice... Ratoborni Devčić vrši pritisak na seljake da ih prisili na četnički ustanak: optužuje ih da su svi kukavice i prijeti da će onima koji se neće pridružiti četnicima „prebiti rebra“ i izvaditi im „žigerice“. Ljubica Kosanović ga radije prijavljuje oružnicima, nego da joj odvede muža u četnike. Simo i Ljuban Savatović su se uplašili ratobornih riječi i odgovaraju mu da im nije do četovanja; radije će čuvati svoja ognjišta.

Tako je Petar Devčić uhapšen prije nego je uspio napraviti ikakav značajniji uspjeh, ali Geco i njegova grupa nisu bili uhapšeni pa će oni nastaviti što su započeli. Četnički pokret u ovim krajevima neće uspjeti. Put prema Jugoslaviji i prema uspjehu koji im četnički pokret nije mogao ponuditi otvorit će im Komunistička partija i njen partizanski pokret.

Komunisti ubijaju Jovu Kosanovića i preuzimaju njegovu oružanu grupu

Oružana grupa četnika Jove Kosanovića je također pristupila Titovim partizanima. Usprkos njegovu otporu komunisti su stalno ulagali napor da se to dogodi; i sve dok se to nije dogodilo oni su u njegovoj grupi vidjeli opasnost: **„postojala je opasnost da stanovnici ovog kraja pristupe grupi iz Lisičina, koju je vodio četnik Jovo Kosanović.“**³³ Iako Kosanović odbija ustanak pod vodstvom Komunističke partije Jugoslavije, komunističko **„vojno i političko rukovodstvo u Slavoniji“** ne odustaju od namjere da njegovu oružanu grupu pridobije za ustanak pod vodstvom njihove partije. **„Zbog toga preporučeno je da se u nju uključi nekoliko komunista i suradnika, sa zadatkom da političkim djelovanjem pridobiju članstvo za NOV. S virovitičkog kotara ušli su: Pero Borotić Boro, iz Cabune i Mirko Fiket Mesarić iz Levinovca, a sa slatinskog dvojica suradnika KPH. Njihovim djelovanjem ostvaren je cilj...“**³⁴ Pero Borotić iz Cabune se Kosanovićevoj grupi priključio u listopadu 1941. godine. Komunisti nastoje utjecati na Kosanovića i ljude oko njega, pokušavaju ih uvjeriti u uzaludnost borbe koju vode izolirano kao četnici te u potrebu jedinstva. Jesu li već tada razmišljali o Kosanovićevoj ubojstvu?

Na sastanku Kotatrskog komiteta KP Virovitica u **„oktobru 1941. godine zadužen je sekretar Vaclav Vostrel Vaso da organizira vezu sa grupom koja**

je vršila akcije oko sela Lisičina i da u tu grupu pošalje jednog člana **Parije.**“³⁵

U izvješću kurira Psunjskog odreda polovicom listopada 1941. piše da se ova Kosanovićeva grupa trebala spojiti s partizanskim Psunjskim odredom:

„Naš odred se prebacio za Zajle gdje se ima spojiti s nekim ljudima koji posjeduju par lakih, par teških mitraljeza i radiostanicu. Na istom terenu odred će se pojačati 2 desetine.“³⁶

Premda se grupa psunjskih partizana već nalazila na putu prema Kosanovićevoj grupi do spajanja nije došlo: **„24. oktobran grupa se uputila preko Psunja u pravcu Bučja gdje se jedan dan zadržala u selu Jakovcu. Grupa je imala zadatak da se spoji s oružanom grupom koja se nalazila na području sela Zaila-Borci. Ovu grupu vodio je Jovo Kosanović. Do sastanka, međutim, nije došlo.“**³⁷

U drugoj polovici studenog 1941. Kosanovićevu grupu posjećuju istaknuti psunjski partizani:

„20. XI. 1941. god. došli su u Lisičine Jovan Zec Jole i Dušan Marjan Zuco. Slijedećeg dana održali su sastanak s užom grupom ljudi. Govorili su o oružanom ustanku koji je vodila KP, o potrebi prikupljanja oružja i ostalog materijala. 23. XI 1941. godine Dušan Marjan i Jovan Zec povelili su grupu Jove Kosanovića na Ravnu goru da je povežu s oružanom grupom na području kotara Pakrac. Međutim Jovo se sa svojom grupom odvojio i vratio u šumu kod Lisična.“³⁸

Sekretar Vaclav Vostrel Vaso je proveo odluku Kotarskog komiteta KP Virovitica i u Jovinu grupu poslao Hrvata iz sela Levinovca koji je 28. XI. 1941. godine stigao u selo Lisičine i pristupio grupi:

„Naime, Fiket je po partijskom zadatku trebao da pronade Jovinu grupu i da je poveže s partizanskim grupama na Psunju.“³⁹

Nakon što je 23. XII. 1941. godine uspostavljen partizanski **Štaba za Slavoniju**, dr. Pavl Gregorić je postao njegov komesar. U svom izvješću o stanju partizanskih odreda u Slavoniji spominje i grupu 'četnička'. On sam riječ „četnika“ stavlja u navodnike. Prema ovom njegovom izvješću broj partizanskih boraca i naoružanja uoči Božić 1941. godine je slijedeći:

1. Odred Slavonija (djeluje na Psunju i u pakračkom kraju): **101. partizan**, 62 puške + 10 Manlihera, 1 puškomitraljez;
2. Odred Papuk-Krndija: **64. partizana**, 54 puške, 4 Manliher, ostalo dobre lovačke puške, 1 puškomitraljez, 1 laki mitraljez, 41 bomba;
3. Odred čazmansko-garešnički: **35 partizana**, 27 pušaka;
4. Ostaci Bedinog odreda: **12 partizana**, 4-ica nestala, ali nisu ni ranjeni, ni ubiti, ni ulovljeni;
5. **„Grupa 'četnika' (Jovina grupa) koja se odvojila od odreda Slavonije imaju 17 ljudi s puškama i puškomitraljez“**.;
6. Grupa lugara Dule 9 pušaka. Smatraju se simpatizerima, ali još nisu prišli k nama.

Većina partizanskih grupa se zadržava u pakračkom kotaru jer je tamo najpovoljnije za akciju.⁴⁰

Ovakvo stanje partizanskih odreda nije odgovaralo komunističkim planovima o ustanku. Našli su se u raskoraku između želja i stvarnosti i pod pritiskom uspjeha kojeg još nije bilo.

Hrvatski odziv na ustanka bio je skoro nikakav, a među Srbima su osim slabog odziva imali i konkurenciju u četnicima poput Jove Kosanovića. Njegovu grupu je trebalo pridobiti i tako ojačati vlastite redove.

Kosanovićevu grupu su komunisti planirali preuzeti još u jesen 1941. godine: „Doznajući da se u okolini sela Boraka i Zaila krije naoružana grupa Srba, partijska ćelija sela Kusionja odlučila je uspostaviti s njima vezu. Taj zadatak trebalo je da izvrši Vlado Lončar, šumarski inženjer. Zaključeno je da članovi partije uđu u ovu grupu i da u njoj preuzmu rukovodstvo. Zahvaljujući Stanku Gostimiru. Lončar je uspostavio vezu s grupom. Sastanku koji je organizirao prisustvovao je Pero Kin kao delegat partijske organizacije Pakrac... Po uputama Pavla Gregorića izvršeno je sređivanje naoružane grupe kod Zaila.“⁴¹

O istom događaju piše i Bogdan Crnobrnja: „Parija je došla u vezu s jednom drugom većom grupom Srba koji su također živjeli poluilegalno u okolini Zaila i Boraka. Grupa je imala prilično oružja. Na prvi sastanak sa grupom je išao Pero Kin. Politička orijentacija ove grupe bila je uglavnom slična grupi oko Kamenskog. I tu je partija već poslije prvog susreta uspjela da uspostavi povjerenje i skoro svi drugovi iz te grupe kasnije su ušli u naše oružane odrede i junački se borili.“⁴²

Spomenuto izvješće dr. Pavla Gregorića pokazuje da partizani još uvijek računaju na grupu Jove Kosanovića, koja im je jako potrebna.

Zato ovu grupu, nakon dogovora s Pavlom Gregorićem, posjećuje i Dušan Čalić, a nešto kasnije i Karlo Mrazović Gašpar kojeg je Centralni komitet Komunističke partije Hrvatske u ove krajeve poslao krajem prosinca 1941. godine. I evo njih u posjetu oružanoj grupi četnika Jove Kosanovića. O tome Dušan Čalić piše slijedeće:

„Ta nam je grupa mogla postati ozbiljan problem. Mi do tada, a i nikad kasnije, nismo u Slavoniji imali četništvo kao neki ozbiljan problem, ali začetak je trebalo odmah suzbiti. Kad se grupa odvojila, dogovorio sam s Pavlom Gregorićem da pođem k njima i da ispitam stanje u četi. K Lisičanima sam krenuo s desetak naših dobrovoljaca. Bio je već napadao dubok snijeg. Teško smo se probijali. Zapadali smo u namete i jedva se izvlačili iz njih. U nekoliko dana jedva bismo neispštenim stramputicama prošli koji kilometar. Tako smo se u onoj mrzlini probijali tri ili četiri dana. Jovinu grupu smo našli na Papuku ulogorenu oko vatre, kraj našeg Papučko-krndijskog odreda. Mnogi su imali kokarde na šajkačama i šubarama. Pozdravljali su se „pomozbog“, samo ih je nekoliko, kad sam im u večernjem sumraku prišao, otpozdravilo:

- **Zdravo, družo.**

Oni s kokardama sebe su nazivali četnicima, a ostali su sebe jednostavno nazivali narodnim borcima. Među njima je bio i jedan Hrvat, komunist **Mirko Fiket** (proglašen za narodnog heroja). Borio se zajedno s ostalima i svi su se zbunili kad sam ih upitao:

- **Kako to, kažete da se borite samo za Srbe, a s vama je i jedan Hrvat?**
- **Pa, nije da se borimo samo za Srbe – nakon kratkog razmišljanja odgovorio je jedan mladić... Borimo se mi i za Hrvate. Mi tučemo naše zajedničke neprijatelje okupatore i ustaše...**

Koju nedjelju iza toga došao je **Karlo Mrazović Gašpar** da s njima razgovara. “⁴³

Dr. Pavle Gregorić povezuje ubojstvo **Jove Kosanovića** i prelazak njegove grupe u partizane: „U jesen pojavila se u okolici sela **Borci i Zaile** grupa naoružanih seljaka, Srba, koji su se sklonili u šumu pred ustaškim terorom, koji je počeo uzimati tada masovniji karakter. Ova se grupa povezala kasnije s partizanskim jedinicama, koje su vodile razne manje oružane akcije uglavnom na terenu kotara **Pakrac**. Kasnije se ona izdvojila iz naših redova pod utjecajem četničke agitacije nekog **Jove Kosanovića**. Likvidacijom **Kosanovića** grupa je ponovo ušla u jednu od naših partizanskih jedinica i u toku borbe pokazala se kao vrlo dobra borbena grupa.“⁴⁴

Dr. Pavle Gregorić ovdje navodi da je te jeseni ustaški teror počeo uzimati „masovniji karakter“ ta da se zbog toga naoružani seljaci, Srbi, sklanjaju u šumu. On tvrdi da prvih mjeseci nakon uspostave NDH u ovim krajevima nije bilo masovnog terora i progona srpskog stanovništva: **u ovim krajevima u početku okupacije takvih masovnih progona nije bilo**“.⁴⁵

Zbog toga se, prema njemu, ustanak odvijao sporo:

„Dizanje oružanog ustanka među srpskim stanovništvom u ovim krajevima jednako se sporo odvijalo u prvim mjesecima okupacije. Razlozi za to bili su svakako i postupci ustaških vlasti prema srpskom stanovništvu u ovim krajevima.“⁴⁶

Ustanak se odvijao toliko sporo i bio je toliko slab da Zapovjedništvo 1. hrvatske oružničke pukovnije u svom izvješću od 28. prosinca 1941. godine izvještava da ustanka nije ni bilo: „**Na podnožju planine Papuka i Krndije u pravoslavnim selima kotara: Našice, Slatine, Virovitica, Pakrac i Požega pripreman je ustanak u ovom mjesecu protiv N.D.H., ali je ovo pravodobno zapaženo, te je intervencijom oružništva, vojske i ustaša ugušeno.**“⁴⁷

Ova činjenica da se ustanak među Srbima odvijao presporo objašnjava razloge zašto **Kosanovićevoj** grupi dolazi jedno komunističko poslanstvo za drugim.

Dušan Čalić piše da se nešto iza posjeta **Karla Mrazovića** čitava grupa, pod vodstvom **Nikole Miljanovića**, konačno priključila partizanima, a **Kosanovića** optužuje da je „u nekoliko bitaka pokazao da mu nije osnovno osloboditi zemlju, ubijati neprijatelja, već pljačkati.“⁴⁸ On ne piše kako je **Nikola**

Miljanović postao vođa čitave grupe, koji je čak i Jovu Kosanovića odveo u partizane, gdje su ga likvidirali navodno zbog pljačke: **„Borci to nisu dugo trpjeli i jednom, poslije jedne veće pljačke, sami su ga osudili na smrt.“**⁴⁹

Vaso Velagić u svojoj knjizi Bilogorski partizanski odred ne spominje pljačku kao uzrok likvidacija u Kosanovićevoj grupi: **„dvojica su kao četnički elementi nešto kasnije bili osuđeni na smrt“**⁵⁰.

Likvidacijom Kosanovića njegova grupa ulazi u jednu od partizanskih jedinica i u toku borbe pokazala se kao vrlo dobra borbena grupa, tvrdi dr. Pavle Gregorić. Sada se i ova grupa mogla pridružiti započetom partizanskom poslu čišćenja: **„Očistivši u novembru 1941. Psunj od potkazivača, ustaških šumara i raznih patrola i patrolica, izazvali smo gnjev neprijatelja“**,⁵¹ hvali se Dušan Čalić. Ovo čišćenje nastavit će se slijedećih godina. Jovo Kosanović u njemu neće sudjelovati. Premda su se komunisti više trudili dobiti njega i njegovu grupu u partizane, nego Gedeona Bogdanovića Gecu i njegovu grupu, ipak je Geco postao general Titove armije, a Kosanovića su partizani ubili.

U ime nepostojećeg naroda

Prema Vasi Velagiću **„Narod je od Gece i njegovih drugova tražio da se za svaki zločin odmjeri pravedna kazna, i ukoliko je tim zahtjevima više udovoljavano, utoliko je grupa stjecala veću popularnost i podršku naroda. Likvidirajući nekoliko ustaša među kojima su bili poznati Lajoš Tolt iz Malog Grđevca, Stevo Jović iz Zrinske, dva lugara iz Turčević-Polja i dr. grupa je stjecala sve veće simpatije i širila krug svojih suradnika.“**⁵²

Prema pisanju Vase Velagića izgleda da je i Geco imao neki svoj zamišljeni narod u koji nisu spadale njegove žrtve, protivnici i drugačije misleći, npr. Ljubica Kosanović koja ga je prijavila oružnicima? Jesu li šestero Trampusove nezbrinute djece i žena imali pravo bar na onih 300 kuna koje su mu Gedeon Bogdanović i Stevo Pavić opljačkali? Možda se kao lugar brinuo i za svoje stare roditelje. Je li od Gece neki njegov zamišljeni narod tražio da svoje žrtve ponizi i opljačka?

O Gecinom „dijeljenju pravde“ ubojstvom i pljačkom, nakon ubojstva dvojice lugara, izvijestio je zapovjednik oružničke postaje iz Grubišnog polja Mata Jelić: **„Dana 27. listopada 1941. oko 12 sati u šumi zv. „Kravljak“ područje općine Ivanovo selo, kotar Grubišno polje, županija Bilogora, pred jednom barakom koja se nalazi na rubu same šume dočekan je od strane četnika Milan Krmpotić državni lugar ... četnici su mu odnijeli 1 lovačku pušku i 1 sat vrijedni 1.400 kuna, a Ivan Maur državni lugar ... je teško ranjen iz vojničkih pušaka i u Grubišnom polju je umro od zadobivenih ozljeda ...te su i od njega četnici odnijeli 1 lovačku pušku vrijednu 1.000 Kuna.“**⁵³

Istraga je utvrdila da su počinitelji Gedeon Bogdanović Geco koji se nalazi u bijegu u šumi te Miloš Milanović i Ljuban Čakmak oba iz Turčević polja koji su uhapšeni.

Kad su grubišnopoljski komunisti 1942. godine ponovo uspostavili vezu s Gedeonom Bogdanovićem, „**dogovoreno je da njegova oružana grupa posluži kao jezgra za formiranje Bilogorske partizanske čete**“.⁵⁴

„**Četa je formirana 1. travnja 1942. u Malojasenovačkim vinogradima kod Grubišnog polja ... Po komandiru je nazvana Gecinom. Time je napokon, i grubišnopoljska organizacija ostvarila svoj dio plana koji joj je zadao Okružni komitet KPH Bjelovar.**“⁵⁵

Partizani

Geco i njegovi drugovi se nisu zadovoljavali samim ubojstvom žrtava, nego su ih i pljačkali i izivljavali se na njima o čemu svjedoči razmrskana glava Stjepana Trampusa. Bio je to izraz sirove razbojničke mržnje, a ne prepoznatljivi znak čestitih ljudi koji paze na pravednost.

U početku Gedeon Bogdanović Geco, Stevo Pavić i ostali pripadnici Gecine oružane grupe nisu komunisti. Među ljudima oko Gece se pojavljuje i Petar Devčić. On nastupa kao četnik i ponaša se kao ratoborni četnik koji obilazi bilogorska sela i pokušava organizirati četnički ustanak po uzoru na četničku pobunu u BiH. U Velikoj Peratovici on i Geco nastupaju zajednički naoružani vojničkim puškama i ističu se među ostalim nenaoružanim osobama.

Već od srpnja 1941. godine komunisti žele vidjeti Gecu u svojoj planiranoj partizanskoj jedinici na području istočne Bilogore. Zato pokušavaju stupiti u vezu s njim. Kad su obavještajne službe NDH otkrile ove pokušaje virovitičkih komunista, hapse ih i ubijaju. Neuspjela veza s Gecom je skupo plaćena. Kasnije, nakon uspostavljene veze, susreta i razgovora s komunistima, Geco još uvijek ne ulazi u redove Titovih partizana nego nastavlja djelovati samostalno.

S druge strane komunisti virovitičkog, slatinskog i pakračkog područja te istaknuti komunisti Karlo Mrazović i dr. Pavle Gregorić pokušavaju oružanu grupu četnika Jove Kosanovića pridobiti na svoju stranu. Time dobivaju gotove borce, četničku infrastrukturu, njihove veze i utjecaj među srpskim stanovništvom te uklanjaju konkurenciju.

Kad Kosanović uporno odbija ustanak pod vodstvom Komunističke partije Jugoslavije, komunisti u grupu šalju svoje ljude. Razilaženje između komunista i četnika Jove Kosanovića završava njegovom smrću.

Godine 1942. oružana grupa četnika Jove Kosanovića stapa se s Titovim partizanima i nestaje.

Gedeon Bogdanović Geco 1942. godine pristaje da njegova oružana grupa postane jezgra Bilogorske partizanske čete a on sam postaje njen zapovjednik,

učlanjuje se u komunističku partiju i pravi karijeru u partizanima. Nakon obnove Jugoslavije Gedeon Bogdanović Geco nije više progonjeni odmetnik, nego jugoslavenski „narodni heroj“.

U prvoj kalendarskoj godini postojanja Nezavisne Države Hrvatske pobunjenici, koji pozivaju na ustanak i vode oružanu borbu protiv nje, su samo manje grupe odmetnika, četnika i komunista. Usprkos nekim njihovim sabotazama, oružanim napadima, nasilju i pljački, sve to nema dovoljno zamaha da se nazove narodnim ustankom. Komunisti nastoje pridobitiiskusne odmetnike i ratoborne četnike te tako ojačati i ustrojiti svoje partizanske grupe. Uz sve to planirani i započeti ustanak se presporo razvija. Dr. Pavle Gregorić se žali da su uvjeti za dizanje ustanka u Slavoniji teški, jer Hrvati nisu za ustanak zbog Mačekova utjecaja, a Srbi zato što ih ustaše ne teroriziraju dovoljno.

-----

1. Vaso Velagić, Bilogorski narodni odred, Novinska i radio-informativna ustanova Virovitica i Historijski arhiv Bjelovar, Virovitica, 1969., str. 27
2. Usp. Milan Šaša, Kotar Virovitica u Narodnooslobodilačkom ratu, SUBNOR I OK SKH Virovitica, Virovitica, 1989., II/15;
Jovan Kokot, Dvanaesta proleterska slavonska brigada, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1987., str. 438
3. Hrvatski list, Osijek, 9. travnja 1944. godine, str. 45.
4. Dr. Pavle Gregorić, Oslobodilačka borba u Slavoniji, bjelovarskom okrugu i Moslavini, „Borba“, 28. VII-1.VIII 1961. godine; tiskano u Prilog građi za historiju Narodnooslobodilačkog pokreta u Slavoniji 1941. godine, Historijski institut Slavonije, Slavonski Brod, 1965., str. 246
5. Vaso Velagić, Bilogorski partizanski odred, str. 27
6. Vaso Velagić/ suradnik Milan Šaša, Virovitička narodnooslobodilačka udarna brigada, Virovitica, 1984., str. 12
7. Milan Šaša, Kotar Virovitica..., str 117
8. isto, II/15
9. Vaso Velagić, Virovitička narodnooslobodilačka udarna brigada, str. 11
10. Ivan Mužić, Hitler i Izrale, Orbis, Split, 1997., str. 129a
11. Andrzej Pezkowski, Pola stolje poljske politike 1939.-1989. godine, Profil, Zagreb, 2001., str. 22-23
12. Dr. Dušan Čalić, Sjećanja na ustaničku 1941. godinu u Slavoniji, Prilog građi za historiju narodnooslobodilačkog pokreta u Slavoniji 1941. godine, Historijski institut Slavonije, Slavonski Brod, 1965., str. 208
13. Vaso Velagić, Virovitička narodnooslobodilačka udarna brigada, str. 11.-12.
14. Milan Šaša, Kotar Virovitica u Narodnooslobodilačkom ratu, 1989., str. 112
15. Oružnička postaja Grubišno polje, T. Br. 203, 24. listopada 1941., Podatke o zvjerstvima četnika izvršenih na području postaje dostavlja Krilnom oružničkom zapovjedništvu Bjelovar; Građa za historiju Narodnooslobodilačkog pokreta u Slavonij, 1941 godina, knjiga I, Historijaki arhiv u Slavonskom Brodu, Slavonski Brod 1962., str. 240
16. Milan Šaša, Kotar Virovitica u Narodnooslobodilačkom ratu, str. 99
17. Vaso Velagić, Bilogorski partizanski odred, str. 25
18. Vaso Velagić, Virovitička narodnooslobodilačka udarna brigada, str. 12
19. Vaso Velagić, Virovitička narodnooslobodilačka udarna brigada, str. 10

20. Savo Velagić, Virovitica u narodnoslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji, Skupština općine Virovitica i SUBNOR općine Virovitice, Virovitica, 1979., str. 155
21. Kotarska oblast Virovitica, 23. kolovoza 1941., broj 412 P.r.s./1941. Predmet: Četnička banda-prikrivanje oružja, upućeno Ravnateljstvu za javni red i sigurnost; Građa za historiju Narodnooslobodilačkog pokreta u Slavonij, 1941 godina, knjiga I, str. 113.-114.
22. Gradsko poglavarstvo u Brodu na Savi, Oglas, U Narodnim novinama br. 70 od 8. srpnja 1941. izišla je odredba Poglavnika broj 630 z. p. od 8. srpnja 1941. slijedećeg sadržaja: Odredba o predaji oružja; Građa za historiju narodnooslobodilačkog pokreta u Slavoniji 1941 godina, knjiga I, str. 50
23. Bilogorski partizanski odred str. 27
24. Savo Velagić, Bilogorski partizanski odred, str. 28
25. Velagić, Bilogorski partizanski odred, str. 29
26. isto, str. 30
27. Zapovjedništvo 1. hrvatske oružničke pukovnije, Zagreb, Broj 3028/J.S. Petar Devčić radi komunističko-četničke propagande uhapšen, Zagreb, 1. listopada 1941., upućeno ravnateljstvu za Javni red i sigurnost u Zagrebu; Građa za historiju Narodnooslobodilačkog pokreta u Slavonij, 1941 godina, knjiga I, str. 200
28. isto, str. 201
29. isto
30. isto, str. 200
31. isto
32. isto, str. 201
33. Kotar Orahovica, O razvitku NOP-a 1941. godine, Prilog građi za historiju Narodnooslobodilačkog pokreta u Slavoniji 1941. godine, Historijski institut Slavonije, Slavonski Brod, 1965., str. 77
34. Savo Velagić, Virovitica u narodnooslobodilačkoj borbi..., str. 160
35. Kotar Virovitice, Podaci o radu KPJ i političkim prilikama 1941. godine, Prilog građi za historiju..., str. 176
36. Izvještaje kurira Psunjskog odreda drugom polovinom listopada 1941. god sekretaru Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška o napadu ustaša na logor i izvršenim akcijama. Original u posjedu Pavlović Rade – Zagreb; Građa za historiju ... str. 233
37. Kotar Pakrec, O radu Partije i organiziranju ustanka 1941. godine, Prilog građi ..., str. 102
38. Kotar Podravska Slatina, O razvitku NOP-a 1941. god. Prilog građi..., str. str. 110
39. Kotar Podravska Slatina..., Prilog građi..., str. 111.
40. Dr. Pavle Gregorić, Oslobodilačka borba u Slavoniji, bjelovarskom okrugu i Moslavini, „Borba“, 28. VII-1.VIII 1961. godine; Prilog građi..., str. 250-251
41. Kotar Pakrac, O radu Partije i organiziranju ustanka 1941. godine, Prilog građi..., str. 101.
42. Bogdan Crnobrnja, Rad komunista pakračkog kraja 1941., Prilog građi... str. 203; članak preuzet iz edicije 'Ustanak naroda Jugoslavije 1941.', knjiga 5, str. 628-636
43. Dr. Dušan Čalić, Sjećanja na ustanički godinu u Slavoniji, Prilog građi za historiju Narodnooslobodilačkog pokreta u Slavoniji 1941. godine, Historijski institut Slavonije, Slavonski Brod, 1965., str. 224-225,
preuzeto iz 'Ustanak naroda Jugoslavije 1941.', knjiga 4, Beograd 1964., str. 631-645
44. Dr. Pavle Gregorić, Oslobodilačka borba u Slavoniji, bjelovarskom okrugu i Moslavini, „Borba“, 28. VII-1.VIII 1961. godine; Prilog građi za historiju Narodnooslobodilačkog pokreta u Slavoniji 1941. godine, str. 247
45. Dr. Pavle Gregorić, Oslobodilačka borba... str. 243

46. isto

47. Zapovjedništvo 1. hrvatske oružničke pukovnije, Taj. Broj 1271/J.S., U Zagrebu, 28. prosinca 1941., Doglasno izvješće sa područja ove pukovnije, Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije, Sarajevo; Građa za historiju Narodnooslobodilačkog..., str. 436

48. Dr. Dušan Čalić, Sjećanja na ustaničku 1941. godinu u Slavoniji, str. 225

49. isto

50. Vaso Velagić, Bilogorski partizanski odred, str. 14

51. Dr. Dušan Čalić, Sjećanje na ustaničku 1941. godinu u Slavoniji, str.223; članak prepisan iz edicije Ustanak..., knjig 4, str. 631- 645

52. Velagić, Bilogorski partizanski odred, str. 28

53. Oružnička postaje Grubišno polje, Br. T. 217, 1. studenog 1941. g., Prikupljene dokaze o zvjerstvima četnika dostavlja. Krilnom oružničkom zapovjedništvu Bjelovar; Građa za historiju..., str. 264

54. Vaso Velagić, Virovitička narodnooslobodilačka udarna brigada, str. 13

55. isto str. 13

56. Usp. Dr. Pavle Gregorić, Oslobodilačka borba u Slavoniji, bjelovarskom okrugu i Moslavini, str. 243-244

